

Beszámoló a Biológiai Tudományok Osztálya 2014-2017. évi tevékenységéről, eredményeiről

Az osztály köztestületi létszáma 1466 fő, közülük 465 nő. A köztestület az elmúlt három évben 144 taggal bővült, ennek közel fele, (67 tag) nő. Az osztály doktori követelményrendszere szerint elbírálva az elmúlt 3 évben **20 kutató kapta meg az MTA doktora címet**, közülük kettő nő. Az osztály köztestületéhez 272 MTA doktora / tudomány doktora tartozik, közülük 52 a nő.

A Biológiai Tudományok Osztálya 2014-2017 között a korábbi gyakorlatnak megfelelően évente **8-9 osztályülést tartott**. Az osztály akadémikus tagjai, a választott közgyűlési képviselők, valamint a bizottságok elnökei az ülésekről csak alapos indokkal maradtak távol. Az osztályüléseken kiemelt jelentőségűekké váltak a különböző szakterületek képviselőinek előadásai és az érdemi viták különféle tudományos kérdésekben, a kutatási trendek nemzetközi és hazai követésére. Az osztályüléseken rendszeres a fiatal kutatók bemutatkozása, meghallgatása.

Fontos szerepet kaptak az osztály életében **a kihelyezett ülések** az osztályhoz tartozó kutatóközpontokban, intézetekben; a beszámolási időszakban az *MTA TTK, Enzímológiai Intézetben (2015. április 14)*, az *MTA ÖK, Balatoni Limnológiai Intézetben (2015. szeptember 8)*, az *MTA ÖK, Botanikai Intézetben (2016. április 12)*, az *MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpontban (2017. március 14)* volt kihelyezett ülés. Ezek keretében beszámoló hangzott el az intézetek, központok helyzetéről, fiatal kutatók előadásaira került sor. Az osztály külön-külön történt bemutatkozásuk és meghallgatásuk után véleményt mondott az **MTK TTK főigazgatói** állásra pályázó jelöltekről.

A Biológiai Osztály szakmai tevékenységének döntő hányada **a tudományos bizottságok** keretében zajlik. Az osztály a három éves ciklusban nem változtatott bizottsági rendszerén, *továbbra is négy tudományos, négy osztályközi tudományos és egy állandó bizottságot működtet*. A tudományos és osztályközi tudományos bizottságok mindegyike jogosult doktori eljárások tárgyalására, az osztály külön doktori bizottságot nem működtet. A bizottságok az alapszabályban meghatározott feladataik mellett aktív tevékenységet folytattak az érintett tudományterület munkájának értékelésében, számos esetben koordinálásában, országos és nemzetközi szinten is. Évente átlagosan 3-4 ülést tartottak, és felelősséggel és szakszerűen folytatták le a minősítési eljárások előkészítését is. Az osztály és a bizottságok figyelemmel kísérték a kiemelkedő kutatási eredményeket, illetve nyomon követték a hazai és nemzetközi kongresszusokon, konferenciákon, tudományos üléseken történő bemutatásukat és azok visszhangját.

Az osztály 2016 júliusától érvénybe léptette **új doktori követelményrendszerét**, elsősorban a DORA (a San Francisco "Declaration of Research Assessment") megfogalmazásaira alapozva. Az új követelményrendszert Papp László, Gergely Pál, Podani János, Haracska Lajos és az osztályelnök készítették elő. A Biológiai Tudományok Osztálya keretében folyó doktori eljárások során az osztály a publikációk tartalmát és közvetlen hatását (idézetség) értékeli. Az új eljárásrend és követelményrendszer megtartva a Doktori Szabályzatban előírt tézises forma kivételességét, megszünteti az értekezés és a tézises forma kritériumrendszere közötti különbséget. Az ügyrend a továbbiakban is eltérő követelményeket szab meg az infra-és a szupraindividuális területen védők számára, de a két területen előírt minimális követelményszinthez tartozó értékek közelítenek egymáshoz.

Az osztály fontos és felelősségteljes feladata volt ebben az időszakban is a **tagválasztás** (levelező, rendes, külső és tiszteleti tagok) előkészítése és lebonyolítása.

A jelöltek szakmai munkásságának bemutatására új rendszerű összefoglaló anyagok készültek egységes tartalmi és formai elemekkel, kiemelve a három legfontosabbnak tartott kutatási

eredményt, a kutatócsoport alapítást és sikerességet, valamint a hazai és nemzetközi tudományos közéletben kifejtett aktivitást. A jelöltek bemutatkozó előadásaira ezek alapján került sor, megfelelő időtartamot biztosítva.

Az osztály sikere, hogy a hazai tudományos életet reprezentáló, kiemelkedő teljesítményű 16 levelező tagjelöltje volt, akik közül ebben a ciklusban hárman is az Akadémia tagjává válhattak. Három levelező tag rendes taggá lett választva. Az osztály 3 külső és egy tiszteleti tag jelölésével is egy-egy tudományterület kiválóságait választotta. A megválasztott akadémikusok székfoglalóira ütemezetten sor kerül, azok kiemelkedő eseményei a hazai tudományos életnek.

Az osztály aktívan képviselteti magát nemzetközi tudományos szervezetekben.

International Union of Biochemistry and Molecular Biology (*IUBMB*), International Association for Danube Research (*LAD*), International Union of Pure and Applied Biophysics (*IUPAB*), International Union of Biological Sciences (*IUBS*), Federation of European Neuroscience Societies (*FENS*), European Molecular Biology Council (*EMBC*), European Molecular Biology Organization (*EMBO*), European Molecular Biology Laboratory (*EMBL*), International Geosphere-Biosphere Program (*IGBP*), Scientific Committee on Problems of the Environment (*SCOPE*).

Az osztály több tagja kiemelkedő testületi szerepkört tölt be.

Kondorosi Éva akadémikus - az ENSZ főtitkára Tudományos Tanácsadó Testületének tagja, az Európai Kutatási Tanács (ERC) tagja - 2017-től élettudományi alelnöke;

Freund Tamás akadémikus - az MTA élettudományi alelnöke;

Féüss László akadémikus - az MTA képvisellete az ALLEA (All European Academies) Tudományetikai Bizottságában ahol részt vett az új „European Code of Conduct for Research Integrity” megfogalmazásában;

Patthy László akadémikus - a European Molecular Biology Conference (EMBC) magyar tagja, az ELIXIR program (European Life-sciences Infrastructure for Biological Information) magyarországi képviselője;

Nagy László akadémikus - az EMBO Council választott tagja;

Nagy Ferenc akadémikus - Az EMBL (*European Molecular Biology Laboratory*) Council-ban Magyarország képviselője;

Sarkadi Balázs akadémikus - Az EMA (European Medicines Agency) Advanced Therapies Committee-ben Magyarország képviselője;

Pósfai György MTA doktor - Európai Tudományos Akadémiák (EASEC) Biotudományok Tanácsadó Testülete (EASAC Biosciences Steering Panel) képviselője;

Csuzdi Csaba MTA doktor és Hornung Erzsébet PhD - szakértői szintű képviselők az EASAC „Soils at Risk” c. projekt megvalósításához felállított munkacsoportban;

Falus András akadémikus - 2017 januárjától a Magyar Tudomány új főszerkesztője;

Báldi András MTA doktora, az MTA ÖK főigazgatója - az EASAC environment panel tagja;

Magyarország 2017-ben lett a **European Molecular Biology Laboratory (EMBL)** tagja kapcsolódva a “Spreading Excellence and Widening Participation H2020 Teaming” kiírás osztályelnök által koordinált nyertes pályázat programjához. A pályázat eredményként létrejöhet a „Hungarian Center of Excellence of Molecular Medicine”.

Az EMBL kutatási és műszer használati lehetőségek kihasználását az osztály Molekuláris Biológiai, Genetikai és Sejtbiológiai Bizottsága elősegíti és monitorozza.

A 2014 – ben indult **Agykutatósi program**, a NAP Konzorcium elnöke Freund Tamás, az MTA rendes tagja, a KOKI igazgatója.

Az MTA Ökológiai Kutatóközpont koordináló részvételével folyik a 2016-ban indult **Nemzeti Vízudományi Kutatósi Program** megvalósítása, ebben jelentős szerepet kapott Báldi András főigazgató.

Osztálytag koordinálásával (Falus András) folyik a pályázati részvétel a 2016-2020 időszakra elnyert "A hazai egészségnevelés korszerű pedagógiai megközelítése a kortárs-oktatás segítségével; *TANULJ-TANÍTSD-TUDD (TANTUdSZ)*" c. programban.

Az elmúlt 3 év során az osztály számos stratégiai jelentőségű kezdeményezést tett.

A 2017. évi 188. közgyűlés egyik kiemelt jelentőségű témaköre volt az MTA Alapszabálya és Ügyrendjének átfogó felülvizsgálata. A közgyűlés az osztály több érdemi javaslatát támogatta.

1, Az osztály kiemelt kérdésnek tekinti *a nő akadémikusok arányának növelését* az MTA tagjai között. Az MTA elnöke és az osztály közgyűlésen elfogadott Alapszabály módosító javaslata lehetővé teszi, hogy az elkövetkező években a választásoknál kiemelt figyelem irányuljon a női jelöltekre. A döntés alapján a női jelölések prioritását a ciklusonkénti akadémikus választás eljárási szabályai felülvizsgálatakor kell biztosítani.

2, A közgyűlés támogatta az osztály azon javaslatát, hogy a közgyűlési döntéseknél *az igen szavazatokat tekintve szavazatazonosság esetén ne a nemek száma döntsön*, mert az erős és indokolatlan negatív diszkriminációhoz vezethet. Ez a határozat lehetővé teszi, hogy a minden akadémiai ciklusban felülvizsgált „akadémikusválasztás eljárási szabályai” is ezen elvi döntés szerint módosításra kerüljön.

3, *Az osztálynak a testületi szerepkör erősítésére tett javaslatait is elfogadta a közgyűlés.*

A továbbiakban nemcsak a főigazgatók, de az intézet igazgatók kinevezése előtt is ki kell kérni a tudományos osztályok véleményét.

Az osztályok és az osztályelnök testületi szerepkörének erősítése, a centralizáció csökkentése érdekében az Ügyrend módosítását kezdeményezte az osztály, amelyet a közgyűlés elfogadott. Az elvi döntés lényege, hogy a 11 osztály egyenrangú működéséhez, az osztályok köztestületben elfoglalt eredeti szerepének helyreállításához szükséges a túlzott centralizáció megszüntetése, az osztályelnök jogainak biztosítása, az osztályelnök-osztálytitkár együttműködésének és irányítási kapcsolatának a napi gyakorlatnak megfelelő helyreállítása. A közgyűlési döntésnek az osztályok ügyrendjében és a titkársági SZMSZ-ben történő jogharmonizációja lehetővé kell tegye az osztály-osztályelnök-osztálytitkár (titkárság) eredeti törvényalkotói szándék szerinti működését.

4, Az Alapszabály módosításához kapcsolódva az osztály számos javaslatot vetett fel, amely erősíti az MTA külső tagjaival az együttműködési lehetőségeket. Ilyen többek között a közgyűlés által szintén elfogadott, *az állampolgárságtól független külső tagság bevezetése*, az elektronikus kapcsolattartás erősítése. Post doktori ösztöndíjak részletes vagy teljes támogatása, ahol a kiválasztott fiatal magyar kutató egy aktív külső tag laborjában végezné a “postgradualis” képzést. Rövid ankétok megszervezése, szakmai előadások a kolozsvári Akadémiai Bizottságnál. Az AMAT (Amerikai Magyar Akadémikusok Társasága) több felvetését is támogatta az osztály - pl. hogy a külső tagok tanácskozási joggal vehessenek részt a közgyűlés munkájában, hogy szakmai kérdésekben az osztály ülésein jelenlévő külső tagnak is legyen szavazati joga, hogy az AMAT egy titkosan választott tagja vegyen részt az Elnökségi üléseken tanácskozási joggal.

Az MTA-EMMI együttműködési keret megállapodáshoz kapcsolódva az osztály kezdeményezte a hazai közgyűjtemények elhelyezése problémáinak felvetését, a rendelkezésre álló technológiai eszközök és infrastruktúra fejlesztésének napirendre tűzését, a Magyar Természettudományi Múzeumban dolgozó kutatók helyzetének javítását, a kiemelt kutató múzeumok megjelölését. Az osztály kezdeményezésére az MTA kutatói pályázat típusok a közgyűjteményekre is kiterjednek (pl. MTA posztdoktori pályázat).

Osztálytagunk (Falus András) 2015. évi Közgyűlésen tett kezdeményezésére Akadémiánkon immáron rendszeressé vált a jótekonysági gyűjtés különböző karitatív célokra.

A Balatoni Limnológiai Intézetben tett kihelyezett osztályülésen tapasztaltak alapján az osztály átfogó akadálymentesítési programot kezdeményezett.

Az osztály és bizottsági szakterületi, és különböző, a testületek működését befolyásoló kérdésekben hozott állásfoglalást.

OTKA állásfoglalás

(2014 október, megjelent a Magyar Tudomány 2014. decemberi számában)

Az Osztály arra kérte az MTA Elnökségét és Elnökét, hasson oda, hogy az OTKA átalakulása és az alap kutatások további finanszírozása során az alap kutatás egysége, szuverenitása, kutatói és társadalmi kontrollja változatlanul megmaradjon, valamint az átalakulás a legteljesebb mértékben őrizze meg az OTKA addigi működésének és ezzel az alap kutatások finanszírozásának folyamatosságát.

Az osztály bizottsági szinten (Ökológiai Tudományos Bizottság) hozott állásfoglalást a felsőoktatást és a tudomány függetlenségét befolyásoló „CEU” kérdésben.

Előkészületben a „A genomszerkesztés új távlatokat nyit a kutatásban és a biotechnológiai innovációban” témában az Agrártudományok Osztálya kezdeményezésére az élettudományi társosztályokkal közös állásfoglalás.

Az Ökológiai és a Diverzitásbiológiai Tudományos Bizottság állásfoglalásban fejezte ki aggodalmát az erdőtörvény 2017. évi, az erdei ökoszisztémát hátrányosan érintő tervezett módosítása kapcsán.

Jermly Tibor és felesége díj. Jermly Tibor akadémikus végrendeletében az MTA-ra hagyta ingatlanvagyonának egy részét azzal, hogy az ingatlan értékesítéséből befolyt összeg feléből az Akadémia alapítványt hozzon létre, és az alapítványi összeg kamataiból évente fiatal biológus, elsősorban elméleti és alkalmazott zoológus egyetemi hallgatókat és kutatókat támogasson. Az alapítványi célokra befolyt összeg 27.000.000 Ft. A hagyatéki végzés, az osztály előkészítő munkája és a felsővezetői döntések alapján megalapításra kerül a „**Jermly Tibor és felesége**” díj. Jermly Tibor akadémikus kérése szerint a díjbizottság elnöki teendőit a Biológiai Tudományok Osztályának mindenkor elnöke látja el. Az Alapító Okirat tervezete szerint a javaslattevői felhívás minden év január 31. napjáig közzétételre kerül az Akadémiai Értesítőben, és a Magyar Tudományos Akadémia honlapján. A beérkezett javaslatok alapján az odaítélésről és a kiosztott díj mértékéről a Díjbizottság dönt, minden év június 30-ig. A díj átadására a Magyar Tudomány Ünnepe kerül sor. **Az első díjátadásra várhatóan 2018-ban megrendezésre kerülő MTÜ ünnepe kerül sor.**

Az osztály és bizottságai az MTA Közgyűléséhez és a Magyar Tudomány Ünnepehez kapcsolódóan **számos tudományos ülést** szerveztek egy-egy közérdeklődésre számot tartó tudományterületen. Az osztály tudományos üléseket szervezett a 2015. évi Word Science Forum és a Fény Nemzetközi Éve keretében is. Az osztályhoz tartozó kutató intézetek is több rendezvény szervezői voltak.

A központi események mellett az osztálynak hagyományt teremtő rendszeres, és kiemelt témákban nemzetközi rendezvényei vannak.

Az Európai Immunológiai Társaságok Szövetsége kezdeményezésére középiskolás diákok számára minden évben sor kerül az Immunológia Napja megrendezésére, ahol az immunológia jelentőségére kívánják a döntéshozók és a közvélemény figyelmét felhívni.

A mikrobiológiai szakterületen megrendezésre kerülnek olyan tudományos ülések, amelyek egyúttal a tudományos továbbképzés szerepét is betöltik. A cél olyan alkalmak megszervezése, ahol a továbbképzés vizsgával zárul és a megfelelő szakterületen kreditpont értéke is van. Az előadók többnyire klinikai, ill. laboratóriumi szakemberek.

A 2015-ben megrendezésre került, húsz éve megszakítás nélküli HIV nemzetközi konferenciasorozat a HIV/AIDS-kutatás elméleti és gyakorlati szakemberei közötti párbeszéd egyik legfontosabb fóruma volt. Az esemény nagy jelentőségét adta, hogy a konferencia helyszíne váltakozva Európa és az Egyesült Államok, de még sohasem jött az egykori Vasfüggönytől keletre: a budapesti helyszín kiválasztása presztízs értékű, és egyúttal remek lehetőséget adott a kelet-európai kutatások erősebb képviselőire.

Sikert hozott a 2015-ben szervezett 14. Nemzetközi Lipid Konferencia („*Bioactive Lipids in Cancer, Inflammation, and Related Diseases*”) több mint 300 fős, főleg a távolkeleti régióból érkező fiatal kutatók részvételével.

Az osztály tagjai jelentős kitüntetésekkel vehettek át az elmúlt három évben.

Pócs Tamás akadémikus, *Tamás Gábor* akadémikus és *Szathmáry Eörs* akadémikus Széchenyi díj kitüntetésben részesült.

Magyar Érdemrend középkeresztjét vehette át *Bíró Péter* akadémikus, Magyar Érdemrend tisztikeresztje kitüntetését *Gergely Pál* akadémikus, a Magyar Érdemrend középkeresztje kitüntetését *Víg László* akadémikus, a Magyar Érdemrend középkeresztje a csillaggal kitüntetését vehetett át *Závodszy Péter* akadémikus.

Akadémiai Díjat vehetett át *Miklósi Ádám*, *Katona István*, *Kovács Mihály*, *Málnási-Csizmadia András* és *Nyitrai László* MTA doktora.

Eötvös József Koszorú kitüntetésben részesült *Gallé László* és *Ovádi Judit* biológiai tudomány doktora.

Pál Csaba, az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont tudományos főmunkatársa, az Akadémia Lendület programjának csoportvezetője vehette át a magyar tudomány egyik legrangosabb elismerését, a 2015. évi Bolyai János Alkotói Díjat.

A német Leopoldina Nemzeti Tudományos Akadémia elnöke *Kondorosi Éva* akademikust a testület tagjává választotta.

Somogyi Péter akademikust a European Molecular Biology Organization (EMBO) tagjává választotta, a Zürichi Egyetem Doctor Honoris Causa díszdoktorává avatta

Freund Tamás akademikust felvette tagjai közé az Amerikai Művészeti és Tudományos Akadémia, tagjává választotta az EMBO, a University of Eastern Finland díszdoktorává választotta.

Acsády László, az MTA doktora, *Fésüs László* akadémikus, *Nagy Ferenc* akadémikus és *Vass Imre* az MTA doktora Académia Europaea tagok lettek.

Borbidi Attila akadémikusnak tudományos munkássága elismeréseként Ismael Clark, a Kubai Tudományos Akadémia elnöke az Akadémia fennállásának 150. évfordulója alkalmából kibocsátott Jubileumi Emlékéremet adományozta.

Simon István akadémikus felkerült a Thomson Reuters a saját tudományterületükön legtöbbet hivatkozott „Highly Cited Researchers” listájára.

Tigyi Gábor külső tag 2017-ben Arany János emlékérem kitüntetésben részesült.

Az MTA ÖK ÖBI vácrátóti Nemzeti Botanikus Kert Magyar Örökség díjat kapott.

Budapest, 2017. június 13.

Fésüs László osztályelnök Podani János osztályelnök helyettes